

Jutta Hausmann: Nők és erőszak – az erősen patriarchális társadalom veszélye

Egy ószövetséges szemével - a pécsi rendőrség "Tehetsz róla, tehetsz ellene" mottójú bűnmegelőzési videójának margójára¹

(Fordítás: Móricz Nikolett)

Isten elküldi Ádámot és Évát a kertből (Gen 3,23) - A speyerei dóm nyugati kapujának bronz domborműve (Toni-Schneider Manzell, 1971)

Már rögtön az elején perspektívát ad a Biblia minden további olvasáshoz: a férfi és a nő egyaránt Isten teremtménye és egyenértékűek egymással. Aki ettől eltérően cselekszik, gondolkodik, beszél vagy ír, Isten akaratát forgatja ki! Saját keresztény tradíciónk az évszázadok, sőt, az évezredek során túlságosan gyakran elfelejtette ezt, így az alapvető kijelentésekben és/vagy gyakorlatban újra és újra a másik, a(z) (akkori?) patriarchális társadalomnak megfelelő vonalat vette fel és vezette tovább finomítva. Mindezzel érdemes szembesülni.

A bibliai szövegek olvasmányainál a fájdalmas tapasztalatok közé tartozik a szembetűnő, részben ijesztő patriarchális világgal való találkozás. A nőket férfiakkhoz fűződő kapcsolataik alapján határozzák meg – leányként, feleségként, anyaként. A Tízparancsolat végén a feleséget a (másik) férfi tulajdonához sorolják, amelyre nem lehet vágyakozni. Ezzel szemben a nyugalom napjának betartásáról szóló parancsolatban mindazok közt nem kerül felsorolásra és megnevezésre, akiknek a nyugalmat be kell tartaniuk, tehát egyszerűen nem vesznek róla tudomást.² Jogilag, valamint a gyakorlatban a nő messzemenően a férfinek alárendelve látható. Alapvetően a nők nem voltak jogilag cselekvőképesek. A házasság előtt apjuk, azután pedig férjük gyámsága alá kerültek. A nők ilyen jellegű észlelése könnyen odavezethet, hogy ott, ahol erőszakot követnek el velük szemben, az ilyen tettek csak korlátozott súlyt tulajdonítanak.

A férfi érdekein történő tájékozódás borzasztó világosan megmutatkozik az Ószövetség jogi szövegeiben: a megerőszakolás – miként a házasság előtti nemi élet – csökkenti a nő „értékét”. Ezért a nő apjának megfelelő kárpótlást kell fizetni – és a nőt feleségül kell venni (5Móz 22,28-29). Mindenesetre, ha már egy eljegyzett nőről van szó, aki a maga védelmére kelt, az erőszaktevőnek halálbüntetéssel kellett számolnia (5Móz 22,25-26) – mivel itt egy másik férfi joga érintett. Ugyanakkor a nő érzései az erőszakot tekintve semmilyen szerepet nem játszanak.

¹ https://www.youtube.com/watch?v=qrbh_KXWXXo#t=22 (letöltés ideje: 2014. november 30.)

² Mindenesetre a korrektség kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a szolgáló személyzet említésekor mind a férfiak, mind a nők megnevezésre kerülnek.

A jogi meghatározások mindig jelenlévő problémák jelei. Így a nők elleni erőszak az Ószövetségben semmi esetre sem ismeretlen: a vendégek védelme érdekében a saját családban lévő fiatal nőket kínálják fel együttthalásra az elvetemült, követelőző férfiaknak (Bír 19,22k.); Dávid király magához veszi³ Betsabét, alárendelt hadvezérének a feleségét (2Sám 11)⁴; a király fia, Amnón megerőszakolja saját lánytestvérét (2Sám 13). Azonkívül a mindenkori elbeszélések semminemű szégyenküszöböt nem tüntetnek fel az erőszaktevő oldalán. Ugyanakkor mindezt nem értékelhetjük magatartásuk igazolásaként, mert amint alaposabban megvizsgáljuk ezen elbeszélések némelyikét, többé-kevésbé mindegyiknél felismerhető egy nyílt, kritikus hang, legyen ez a közvetlen, avagy tágabb kontextusban. És mindennemű patriarchális orientálódás ellenére, mégis, teljesen tiszta ezekben az elbeszélésekben, hogy az erőszaktevők részéről túlkapas történik, azonban nem a nők a provokátorai – ahogyan az manapság is néhányaknak eszébe juthatna.

A nő érdekében történő egyértelmű közbelépést látunk 1Móz 10,10kk.ban, amikor elbeszélésre kerül, hogy Isten büntetően közbeavatkozik, amikor Ábrahám feleségét, Sárát – mentve a saját életét, lánytestvérenek kiadva – a fáraónak átengedi. Azonban Istennek ezen közbelépése ellentmondásos érzéseket hagy hátra: a büntetés a mit sem sejtő fáraót éri, Ábrahám nemcsak feleségét kapja vissza (és ezáltal az utódok nemzésének lehetőségét) hanem megtartja a Sáráért kapott mátkapénzt is. Ezzel szemben Sára az egész elbeszélésben semmilyen aktív szerepet nem kap, végig ő az, akivel kereskednek. Amikor 1Móz 20 párhuzamos elbeszélése arról beszél, hogy Isten a szexuális aktus végrehajtása előtt közbelép, mindez kevésbé Sára érdekében történik, sokkal inkább azért, hogy Ábrahám kevésbé negatív színben tűnjön fel – itt aktuális diszkusszióink szempontjából egy korai párhuzamról van szó?

Évszázadokon, igen, évezredekén túlmenően a férfiak ezen preferenciája, annak minden következményével együtt, hatott tovább az egyházi szocializációban is. Ennélfogva túlságosan gyakran átsiklottak afelett, hogy egészen más perspektívák is vannak a Bibliában. Mert akadnak – közismerten nem túl sok – vezető személyiségek, mint Debóra bíra (Bír 5) vagy egyes befolyásos királynék (Eszter –Esz 5; Salamon különböző feleségei – 1Kir 11,3), melyek a férfinek való alárendeltségtől mentes asszonyképet mutatnak, éppígy a Példabeszédek könyvének zárása a derék asszonyról szóló dallal (Péld 31,10kk.)⁵. Emlékezetünkbe idézve a Biblia kezdetét arra való utalással, hogy Isten az embert férfivá és nővé teremtette a saját képmására, mindkettőben a világban való reprezentánsát látja (1Móz 1,27). Ennek a gondolatnak a folytatását Pál apostolnál találjuk, aki a Korinthusiakhoz írt első levélben azzal szembesít bennünket, hogy minden nő és férfi testének Isten Lelkének templomának és lakhelyének kell lennie. Aki tehát egy emberrel szemben vétkezik, mindezt Istennel szemben is elköveti.

---

³ Vagy inkább azt kellene mondanunk, hogy Dávid enged Betsabé csábítási mesterkedésének, ahogyan azt a szöveg hatástörténete – éppen a festészetben – látja? Akkor az erőszak inkább közvetetten mutatkozna meg, amennyiben Dávid hadvezéré a háborúban a legelső sorba és ezáltal a biztos halálba küldi, így a terhesség, mint a házasságtörés következménye többé nem ismerhető fel általa. A történet önmagában nem egyértelmű az elbeszélésben.

⁴ Olykor magunknak is kívánatos Nátán próféta bátorsága, amivel Dávidot felelősségére emlékezteti (2Sám 12).

⁵ Aztán ez a keresztény tradícióban gyakorta a házi asszony dicséretévé vált, és a nő házon kívüli lehetséges aktív szerepét elsőre egyáltalán nem vette tekintetbe, ahogyan az a szöveg néhány versében mindenképp éneklésre kerül.

Már 1Móz 3-ban – a paradicsomból való kiűzetésről szóló elbeszélésben – a mindenütt megtalálható emberi valóság egy mitológiai jellegű elbeszélés paradigmaticus keretében kerül megvitatásra, amikor a téves viselkedésért járó felelősség áttevéődik: Ádám Évát gyanúsítja meg a tiltott gyümölcs élvezetével, amelyet neki adott; Éva a kígyót teszi felelőssé, hogy az a tilalom megszegésére csábította. A saját bűnösség oka túlságosan gyakran a másiknál kerestetik – így megerőszakolás esetén is a tett kiváltó okát a (potenciális) áldozatoknál keresik. Az elbeszélés paradigmaticus karakterével arra utal, hogyan terjed a visszautasítás, illetve a felelősség továbbadásának tapasztalata – és egyidejűleg, milyen kevésbé talál az Istennél elfogadásra. Mindebben az arra szóló meghívást kellene látnunk és továbbgondolnunk, hogy miként járunk el a mi saját – egyházi – tapasztalatainkkal is.

Töprengések aktuális alkalomból – mégha az évszázadok ősi patriarchális mintái továbbra is jelen vannak, semmiképp sem igazolják a nők méltóságuktól való megfosztását és mindazért felelőssé tételét, amelyet férfiak követnek el ellenük erőszak útján, sem a családban, sem pedig azon kívül, sem fizikailag, sem lelkileg!